

ФОТОГРАФІЯ У КИЇВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА

У статті проаналізовано історію розвитку фотографії у Київському університеті св. Володимира. Висвітлено становище університетської типографії та вклад Т. Г. Шевченка у її роботу. Досліджено роль професорів та викладачів дореволюційного університету в становленні наукової фотографії. Професори Київського університету брали активну участь у фотографічних товариствах та охоче читали лекції щодо основ фотосправи. Доведено, що проблема дореволюційної фотографії у Київському університеті не знайшла висвітлення та досі залишається не проаналізованою.

Ключові слова: фотографія, фототипія, типографія, фотовідділ, Київський університет св. Володимира, професори, викладачі.

Історія Київського національного університету імені Тараса Шевченка тісно пов'язана з історією Києва та багата на різноманітні події. З самого початку виникнення університет став осередком наукового та культурного життя міста, постачав наукові кадри для потреб всієї Російської імперії, а згодом і для Радянської держави Київський державний університет став «кузницею кадрів». У ХІХ–ХХ ст. розвиток науки в університетах характеризувався прогресивними та новаторськими підходами. У цей період фотографія знайшла широке застосування у найрізноманітніших галузях людської діяльності. Об'єктивність та точність фотозображення зробили її одним з найефективніших способів фіксування дійсності та важливим засобом інформації та документування. Візуальний образ отриманий за допомогою фотографії отримав визнання документальної цінності. У центрі уваги опинилася людина, її справа, інтер'єри, побут. Фотографією захоплювалися окремі професори Київського університету та створився цілий фотографічний відділ при університеті. Було засновано фотографічний відділ при Російському технічному товаристві.

Дорадянська історіографія представлена узагальнюючими працями В. Я. Шульгіна про побут професорів та студентів, діяльність різних факультетів [18] та М.Ф. Владимирського-Буданова, де розглядалася соціально-економічна складова університетського життя [1]. За радянської доби опубліковано чимало праць присвячених історії Київського університету, зокрема збірка документів і матеріалів за 1834–1984 рр. [4] та узагальнююче видання під редакцією О. Жмудського [2]. Сучасна історіографія про університет різноманітніша, представлена як узагальнюючими працями, збірниками матеріалів, так і довідковими виданнями про становлення та розвиток

факультетів і основних науково-освітніх підрозділів Київського університету, видатних учених і випускників [3; 7]. Нині відомо багато фотографій Київського національного університету імені Тараса Шевченка різних років, зокрема корпусу, аудиторій та викладачів. Багато з них знаходяться у широкому доступі. Незважаючи на таку зростаючу зацікавленість дослідників історією Київського університету, слід відзначити, що проблема дореволюційної фотографії не знайшла належне висвітлення.

З початку появи фотографії її почали використовувати для наукових видань. Київ мав достатньо закладів, які могли постачати матеріали, обладнання та надавати послуги щодо оздоблення книжок фотоілюстраціями. Так, 1895 р. у місті налічувалося 2 фототипії, 18 фотографій, 2 фотосклади, 11 фотоапаратів [9, арк. 2]. Київський університет спочатку мав власну типографію, яка могла друкувати фототипії, проте вона була малорентабельною. Відомо, що однією з переваг перед титулованими кандидатами на посаду вчителя малювання в університеті у Т. Шевченка стало зобов'язання безкоштовно працювати у типографії університету, яка була нерентабельна через високі зарплати іноземного типографа та пресера [8, с. 20]. Тому вже у 1890-х рр. фотоілюстрації для наукових видань професорів університету св. Володимира виготовлялися виключно у приватній фототипії І. І. Завадського [9, арк. 11]. Вони відрізнялися високою якістю і містили унікальний фотографічний матеріал. 1897 р. С. В. Кульженко викупив у І. Завадського фототипію університету св. Володимира, здійснивши у 1898 р. безпрецедентне видання книги І. Александровського «Собор св. Володимира в Києве», яке вміщувало більш як 42 фототипії та 105 фотоциклографій [6].

Професори Київського університету брали активну участь у фотографічних товариствах та охоче читали лекції щодо основ фото-

справи. Так, 1888 р. голова Київського відділу імператорського Російського технічного товариства надіслав запит про відкриття при ньому фотографічної секції та доручив створити проєкт інструкції. 9 квітня 1888 р. відбулося перше засідання фотовідділу, де головував активний член Київського відділу викладач технічної хімії університету св. Володимира М. А. Бунге. На засіданні було обрано голову фотовідділу – професора анатомії університету св. Володимира В. О. Беца, а членами – фотографів В. В. Висоцького, Ф. К. Мезера, Б. Н. Семека [15, арк. 1, 2, 4]. Володимира Олексійовича Беца обрано головою не випадково, адже його робота по вивченню гігантських пірамідальних клітин головного мозку людини містила унікальні наукові фотографії і мала великий резонанс [17, с. 71]. Щодо вибору членів фотовідділу, то київське фотоательє фотографа-художника В. Висоцького мало славу найкращого, а перемоги в чисельних фотовиставках та титул фотографа Київського університету св. Володимира та Двору Її Імператорської Величності Княгині Олександри Петрівни робили його кандидатуру беззаперечною. Франц де Мезер мав славу неперевершеного фотографа видів Києва, його околиць, портретів городян. Одним із його постійних клієнтів був сам Київський губернатор. Отримувач багато призвів та медалей фотовиставок, не пропускаючи жодної. В. Висоцький колись був учнем Ф. де Мезера.

4 жовтня 1894 р. син фотографа В.В. Висоцького на прохання професора університету св. Володимира Г.Г. де-Метца написав коротку біографію батька. Життєвий шлях видатного фотографа був нелегким. Народився він 1846 р., з 1859 р. навчався у житомирській гімназії. Провчившись до 5 класу, був виключений звідти за зв'язок із подіями польського повстання. У 20 років В. Висоцький розпочав вивчати фотографію в Житомирі, а згодом переїхав до Києва, де влаштувався в ательє Ф. де Мезера фотографом. Працював там 8 років. У 1875–1876 рр. відкрив власну фотографію на Хрещатику, отримавши численні нагороди і титули, а також від імператриці персня з 3 діамантами. Він першим почав особисто виробляти відбитки на платинотипному папері, що краще зберігали зображення.

Таким чином, репутація голови та членів фотовідділу була бездоганною, тому Міністерство внутрішніх справ у 1888 р. дозволило їм «снимать фотографии по всей России и приобретать необходимые для того приборы и реактивы, без испрошения в таких случаях

особого административного решения» [15, арк. 5]. На той час це було нечуваним успіхом, адже будь-які фотографи мали отримати безліч дозволів від найвищих до найнижчих інстанцій імперії (ст. 158 «Уставу про цензуру та друк»). Незважаючи на дозвіл фотографувати без перешкод в Російській імперії, членам фотовідділу була поставлена наступна умова: право на фотографування можуть мати ті члени товариства, які отримали від Ради центрального товариства або від Ради відділів особливі іменні білети. Про всі видані білети Ради зобов'язані повідомляти представників адміністрацій. Члени фотографічного товариства мали змогу робити фотознімки «в местностях имеющих военное значение», але за згодою військового начальства, кожного разу звертаючись до нього по дозвіл [15, арк. 5, 12].

Такий же дозвіл, але тільки 21 травня 1892 р., Головне управління у справах друку та Міністерство внутрішніх справ видало Одеському фотографічному товариству і фотографічному відділу Московського товариства розповсюдження знань. Вони отримали право фотографувати по всій території Росії, купувати та користуватися реактивами та фотоапаратами без отримання кожного разу особливого административного дозволу. Це обґрунтовувалося важливими науковими цілями товариств [14, арк. 10].

Фотовідділ Київського відділу імператорського Російського технічного товариства доручив професору фізики університету св. Володимира Г. Г. де Метцу, В. Висоцькому і Л. Лунду створити фотолабораторію при фотовідділі та випускати іноземний журнал «Paris photographie Nadar'a» [15, арк. 14]. Г. де Метц став відомим у колах фотографів завдяки досліддам з фотографією за допомогою X-променів, коли йому вдалося отримати чіткі зображення натурних об'єктів, зокрема жаби з зображенням внутрішніх органів, та представити перспективу їхнього застосування в медицині [5].

У 1894 р. члени фотовідділу Київського відділу імператорського Російського технічного товариства взяли участь у IV фотовиставці, що проходила в Санкт-Петербурзі. На виставку приймалися дослідження та твори про світлопис, наукові фотографії, портрети, знімки природи, неживих предметів, зовнішні та внутрішні знімки будинків, моментальні та збільшені знімки, мікрофотографії, художні композиції, комбіновані знімки та з неприродним освітленням, пігментні відбитки, фотографії на шовку, полотні, дереві, кістці, метали, а також

на фарфорі, негативи, діапозитиви, картини для проєкцій, фотоцинкографія, фототіпія, фотогравюра, розмальована фотографія. Також виставлялися камери, штативи, фотометри, оптичні прилади, хімічні матеріали для фотографій, світлочутливі препарати [15, арк. 15–22].

15 січня 1896 р. Рада Київського відділу імператорського Російського технічного товариства і фотовідділ постановили відкрити курс лекцій з фотографії та провести практичні заняття. Лекції мали читати професор фізики Київського університету св. Володимира Г. Г. Де-Меєц, учень професора хімії Київського університету св. Володимира М. А. Бунге, колишній професорський стипендіат, лаборант технічної лабораторії університету св. Володимира Л. Л. Лунд, професійні фотографи – Т. Лазавецький, О. В. Висоцький, С. В. Кульженко. Перший курс мав пройти з лютого по травень 1896 р. і розрахований на 20 осіб, переважно любителів. Вартість курсу становила 35 руб. [15, арк. 26].

5 лютого 1896 р. Міністр народної освіти і попечитель Київського учбового округу дав дозвіл на проведення публічних лекцій про фотографію. Ректор університету св. Володимира звернувся до голови Російського технічного товариства М. А. Бунге, з клопотанням на дозвіл лекцій про фотографію. Лекції професора Г. Де-Меєца присвячені фотографічній оптиці мали відбуватися у фізичному інституті по четвергах від 7 до 8 години вечора, а лекції Л. Лунда про фотографічну хімію – в технічній лабораторії по понеділках. Практичними заняттями керували професійні фотографи О. В. Висоцький, В. С. Кульженко та інші. Дуже швидко було надруковано білети для входу на лекції та об'ява про «систематические курсы по теоретической и практической фотографии» [15, арк. 27, 27, 30].

У грудні 1907 р. фотовідділ Російського імператорського технічного товариства з дозволу департаменту загальних справ Міністерства внутрішніх справ, Київського, Волинського і Подільського генерал-губернатора та Київського губернатора скликав у Києві II-й з'їзду російських діячів з фотографічної справи [12, арк. 1–4].

Напрямок наукової фотографії розвивало й інше фототовариство, створене 30 жовтня 1901 р. при Київському відділі Російського імператорського технічного товариства – товариство фотолюбителів «Дагер». Воно було засноване інженером шляхів сполучення Миколою Олександровичем Аніковичем та дворянином Миколою Іллічем Бобирем. Спочат-

ку воно налічувало 23 особи. Очолив його фотограф М. Петров. Статут цього товариства був ідентичним статуту Одеського фототовариства і був затверджений 13 вересня 1891 р. міністром внутрішніх справ В.К. Плеве. У статуті відзначалося, що товариство називалося «Дагер» аби вшанувати ім'я винахідника фотографії [10, арк. 1, 46]. Мета товариства полягала у теоретичній та практичній розробці фотографії в усіх її галузях, заохочення до різнобічного застосування фотографії в наукових працях, підтримка та розвиток мандрівок фотолюбителів у наукових та художніх цілях та для збирання матеріалів щодо вивчення батьківщини, фотографування стародавніх пам'яток, живописних місцевостей, видів міст, костюмів жителів, їхнього побуту, мікроорганізмів, а також збирання та зберігання подібних знімків у систематичному порядку в музеї товариства.

Засобами досягнення мети оголошувалося проведення екскурсій, бесід, видання праць, співпраця з бібліотеками, музеями, де зберігатимуться фотознімки та інші предмети (фотоапарати), влаштування виставок та конкурсів. Фототовариство складалося з установчих, почесних, пожиттєвих та дійсних членів і співробітників. Членами товариства могли бути особи обох статей, але не допускалися до участі неповнолітні та колишні злочинці. Білети видавалися на 1 рік, окрім пожиттєвих. Члени товариства отримували право фотографувати по всій Росії, окрім палацу та стратегічно важливих місць, про що слід було сповіщати губернатора. Членський внесок становив 5 руб. щорічно. Пожиттєві члени мали заплатити одноразовий внесок у розмірі 100 руб., а співробітники платили 3 руб. на рік. У 1902 р. членські внески зросли з 5 руб. до 10 руб. Тоді вже товариство налічувало 79 осіб. На чолі товариства «Дагер» стояли голова, заступник і 5 членів. Почесним членом товариства став генерал-губернатор Михайло Іванович Драгаміров, якому вручили відповідний диплом [10, арк. 2, 47, 53].

21 травня 1902 р. фототовариство «Дагер» провело свій 1-й конкурс фоторобіт [10, арк. 49], а у 1908–1909 рр. міжнародну фотовиставку. На міжнародній фотовиставці суддею запросили бути Йозефа Хмілевського з Полтавщини, який отримав медалі на фотовиставках 1897 р. у Стокгольмі й Києві та 1889 р. у Парижі. Серед призів пропонувалися 2 дипломи з золотими медалями, 5 дипломів з великими золотими медалями, 8 з мали-

ми срібними медалями, 10 бронзових медалей і 15 похвальних листів. До участі були запрошені знамениті фотографи з Російської імперії та усього світу. Серед них фотографи з Російського фотографічного товариства Москви (О. Грінберг), Криму (В. Сокольников), м. Бريدлінгтона Англія (В. Біггінс, Дж. Медісон), Франції (Ж. Віоль та Х. Росін), Києва (А.П. Фішер) та Німеччини (Е. Штейгер). Взяли участь погодилися професійне товариство фотографів власників м. Одеси та Півдня Росії, Російське фототовариство з Москви, Варшавська фотографічна школа, фотографічна та художня майстерня І.С. Юхимовець-Юхновського, Російський фотоклуб м. Риги [16, арк. 5, 10, 123].

Для проведення фотовиставки виділили приміщення Київського біржового комітету. У журналі «Фотографічні новини» розмістили каталог виставки та рекламу різних спонсорів: Дранкова й акціонерної компанії Кодак, керамічних заводів Дзевульській і Лянге, спеціального магазину пензлів, щіток та пуховок «К. Островський» та інші контори, фотосклади, магазини, підприємства не тільки Києва, але й Санкт-Петербурга. Акціонерне товариство Сулінського заводу заплатило 25 руб. за місце для реклами. Загалом витрати на влаштування виставки сягали 900 руб. – на рекламу, монтування експонатів, нагороди, слуг тощо [16, арк. 37, 42, 43, 54, 55, 69, 71].

Золоті нагороди отримали – С. А. Лобовіков з м. Вятки за пейзажі, Р. Дюркооп з Берліну за портрети й групи, навчальна майстерня Друкарської справи з Києва. Срібло – М. В. Тарковський з Києва за пейзажі, Генріху Гінцу з Флейнсбурга Німеччина за пейзажі і портрети, А. П. Шлейфер з Києва за знімки рентгенівськими променями, Л. Грінвальд з Берліна за портрети, Дрезденське фотографічне товариство Німеччини за колекцію фотографій. Малі срібні медалі – І. А. Мільчевський з Києва за портрети та пейзажі, С. М. Прокудін-Горський з Санкт-Петербурга за кольорові фотографії, Нове фотографічне товариство з Берліну за фотопапір та кольорові фотографії, І. О. Книпович з Києва за знімки предметів старовини та побуту, В. Н. Сокольников з Алупки Таврійської губернії за видові фото, Акціонерне товариство «Кодак» Санкт-Петербургу за фотоапарати та папір, А. В. Досекін з Новозабовки Чернігівської губернії за портрети [16, арк. 164].

У січні – лютому 1911 р. київське товариство «Дагер» влаштувало чергову міжнародну художньо-фотографічну виставку, але нагород на

виставці не було, бо приймалися фотографічні твори художнього напрямку, тому вже сама участь у виставці була винагородою. Учасники отримали бронзові плакети (медалі прямокутної форми) художньої роботи [13, арк. 28, 29].

Фотопортрети поступово займають місце художніх портретів і отримують майже однако-ву з ними мистецьку й наукову цінність. Вони були значно дешевшими і являли прогресивне віяння. Тим більше, що на них часто були зображені видатні діячі, зокрема й університету. Більшість фотографів намагалися запросити знаменитих людей аби підвищити авторитет власного ательє. Серед знаменитостей, які погодилися на фотопортрет, був колишній попечитель Київського учбового округу, знаменитий вчений, професор університету св. Володимира М. І. Пирогов. Про те, наскільки охоче погодився він підтримати технічний прогрес та митців-фотографів, свідчив дарчий підпис та доволі великий автограф. Цей фотопортрет вчений подарував університету, де викладав впродовж багатьох років. Проте, 19 лютого 1903 р. «Київська газета» повідомляла про випадок «вандалізму». В університеті відбулися торги різного непотребу, серед якого були старі лави, розбитий посуд, зіпсовані прилади тощо. Поміж непотребу було продано і декілька картин, серед яких опинився саме той фотопортрет М. І. Пирогова. За невеликі гроші портрет був придбаний баришником, у якого його купив для власної колекції любитель старожитностей та художніх творів пан Іозефський. Крім портрету, були продані художні образи, які прикрашали колись католицький костел в університеті [11, арк. 64].

Ця справа вимагала негайної відповіді від ректора Київського університету, який у пояснювальній записці до генерал-губернатора відзначав, що в описі непотрібного університету майна, проданого з публічних торгів, жодних портретів, гравюр, фотографій або паперових предметів не значилося. Тож про продаж портрету М. І. Пирогова не могло бути й мови. Екзекутор університету Е. Свєцинський, який працював з 1897 р., знайшов речі, незанесені в реєстр університету, склав їхній список та передав правлінню. Ректор повідомляв, що ікони римо-католицької каплиці св. Володимира, яка була ліквідована у 1864–1867 рр., не продавалися з аукціону. Ці речі були розділені поміж православною церквою університету, директором 1-ї київської гімназії для її православної та католицької церков, Київським губернатором для київського тюремного замку та католицького віктарю, Луцько-Житомирським католиць-

ким єпископом Боровським для церков його єпархії, настоятелем Київської римо-католицької церкви прелатом Брінке, а меблі залишені університету [11, арк. 65, 66].

Отже, помітною є опіка наукової громадськості розвитком такого прогресивного явища, як фотографія у Київському університеті св. Володимира. Майже одночасно з утворенням університету була заснована власна типографія університету, яка потребувала місцевих фахівців. Тільки у другій половині XIX ст. з розвитком фотографії в найбільших містах Російської імперії знайшлися вітчизняні фахівці-типографи. Саме вони змогли направити фотографію не тільки шляхом мистецької слави,

але й спрямувати її на служіння науці. Професори Київського університету св. Володимира активно підтримували розвиток наукової фотографії, ілюстрували фотографіями власні праці, читали лекції з фотосправи та брали участь у діяльності фітотівдділу Київського відділення Російського технічного товариства, на основі якого було утворене на початку XX ст. товариство фотографів любителів «Дагер». Беручи участь у фотовиставках, залучаючи вітчизняних і зарубіжних фотографів-майстрів, викладачі та професори Київського університету зробили вагомий внесок у становлення фотографії як світового та прогресивного явища, здатного зберегти для нащадків та поширити за межі імперії наукові досягнення.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Владимирский-Буданов М. Ф. История Императорского университета Св. Владимира / М.Ф. Владимирский-Буданов – Т. 1.: Университет св. Владимира в царствование Императора Николая Павловича. – К.: Тип. Императорского ун-та Св. Владимира, 1884. – 674 с.
2. Історія Київського університету / Відп. ред. проф. О.З. Жмудський. – К.: Вид-во Київського університету, 1959. – 630 с.
3. Історія Київського університету: монографія / І.В. Верба, О.В. Вербовий, Т.Ю. Горбань та ін.; кер. автор. колект. В. Ф. Колесник. – К.: ВПУ «Київський університет», 2014. – 895 с.
4. Киевский университет: документы и материалы (1834–1984) / Сост. В.А. Замлинский, А.А. Буравченков, А.В. Долинский. – К.: Вища школа, 1984. – 192 с.
5. Майдебуря О. П. Видатний фізик, організатор вищої освіти і науки Г. Г. де-Метц – перший дослідник в Україні з дії рентгенівських променів і природної радіоактивності на живі організми / О.П. Майдебуря, І.М. Гудков // Наукові доповіді НУБіП. – 2012. – № 4(33). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nd/2012_4/12mor.pdf
6. Мухін С. Стефан Кульженко – некоронований король печатного дела. 13 августа 2004 / Мухін С. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/SOCIETY/stefan_kulzhenko_nekoroновannуu_tsar_pечатного_dela.html
7. Ректори Київського університету. 1834–2006 / В.В. Скопенко, В.А. Короткий, Т.В. Табенська та ін. – К., 2006. – 336 с.
8. Рудько М. П. Тарас Шевченко і Київський університет. – К.: Вид-во Київський університет, 1959.
9. ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 626. – Спр. 516. – 26 арк.
10. ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 631. – Спр. 136. – 39 арк.
11. ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 633. – Спр. 1. – 350 арк.
12. ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 637. – Спр. 150. – 4 арк.
13. ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 663. – Спр. 5. – 50 арк.
14. ЦДІАК України. – Ф. 442. – Оп. 842. – Спр. 369. – 10 арк.
15. ЦДІАК України. – Ф. 730. – Оп. 1. – Спр. 185. – 43 арк.
16. ЦДІАК України. – Ф. 730. – Оп. 1. – Спр. 351. – 328 арк.
17. Цимбалюк В. І. Професор Бец Володимир Олексійович / Цимбалюк В. І. // Український нейрохірургічний журнал. – 2009. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.neuro.kiev.ua/UserFiles/File/2009_N1_UNJ/2009_N1_UNJ%2070–71.pdf
18. Шульгин В. Я. История университета Св. Владимира / Сочинение Виталия Шульгина. – СПб.: Типография Рюмина, 1860. – 230 с.

© *Мария Казьмирчук, Григорий Казьмирчук*
(Киев)

ФОТОГРАФИЯ В КИЕВСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ СВ. ВЛАДИМИРА

В статтє проанализировано историю фотографии в Киевском университете св. Владимира. Показано положение университетской типографии и вклад Т. Г. Шевченко в ее работу. Исследовано роль профессоров и преподавателей дореволюционного университета в становление научной фотографии. Профессора Киевского университета принимали активное участие в фото-

графических обществах и охотно читали лекции об основах фотодела. Доказано, что проблема дореволюционной фотографии в Киевском университете не нашла достаточного освещения и сейчас остается не проанализированной.

Ключевые слова: фотография, фототипия, типография, фотоотдел, Киевский университет св. Владимира, профессора, преподаватели.

© *Mariya Kazmyrchuk, Grigoriy Kazmyrchuk*
(Kyiv)

THE PHOTOGRAPHY AT KYIV ST. VLADIMIR UNIVERSITY

The article analyzes the history of photography at the Kiev St. Vladimir University. The situation of the university printing house and the contribution of Taras Shevchenko in her work are shown. The role of professors and teachers of pre-revolutionary university in the formation of scientific photography is investigated. It is proved that the problem of pre-revolutionary photos at Kiev University did not find sufficient light and still is not analyzed.

The history of Kyiv National Taras Shevchenko University is closely linked with the Kiev history and rich in various events. The University has become a center of scientific and cultural life of the city since its inception, supplying the needs of the scientific staff for the whole of the Russian Empire. Later Kiev State University became a «source of manpower» for the Soviet regime. Development of science in the universities was characterized by progressive and innovative approaches in the XIX–XX centuries. The photo has been widely used in various fields of human activity during this period. It became one of the most effective ways to fix the reality and to receive information and documentation by objectivity and accuracy of images. Visual image obtained by the photos received recognition documentary value. A man, his work, interiors, a way of life were in the focus. Some of professors at Kiev University admired photos. And the photographic department was founded at the university. The same department appeared at the Russian Technical Society.

The pre-Soviet historiography is presented by V.Y. Shulgin's generalizing papers about the life of professors and students, the activities of various departments and works of M.F. Vladimirskiy-Budanov where the socio-economic component of university life was considered. Many books on the history of the University of Kiev were published during the Soviet period. The collection of documents and materials of the 1834 – 1984 period was one of them. Another general book was edited by A. Zhmudskiy. The modern historiography about the university much varied and represented as generalized works, collections of materials and reference books about the formation and development of the faculties and the major scientific and educational establishments of Kyiv University, distinguished scientists and alumni. Currently, there are many pictures of Kyiv National Taras Shevchenko University were made by various years, including housing, classrooms and teachers. Many of them are widely available., The problem of photography development in pre-revolutionary university is not studied and analyzed Despite the growing interest of researchers in the history of the establish.

Since the beginning of photos emergence it was used for scientific publications. There were enough institutions in Kiev that can supply materials, equipment, and provide services for decoration books by photo illustrations. They were of high quality and contained unique photographic materials.

Kiev University professors took an active part in the photographic societies and gladly read lectures about the basics of photography. An active member of the Kyiv Department and lecturer of technical chemistry of University of St. Vladimir M. Bunge chaired at the first meeting of the Photography Department. There professor of the anatomy of the St. Vladimir University V. Betz was elected chairman of the Photography Department and famous photographers became members. The reputation of chairman and members of the Photography Department was spotless. They were allowed to take pictures all over Russia without asking permission from the local administration. The Photography Department of the Kyiv Department of the Imperial Russian Technical Society commissioned St. Vladimir University professor of physics G. G.de Metz and V. Vysotskii, L. Lund to create the photo lab at the Photography Department and to write out a foreign magazine «Paris photographe Nadar'a». Members of this department participated in photo exhibitions. G.G. de Metz, a student of St. Vladimir University professor of chemistry M. Bunge, laboratory assistant of the St. Vladimir University technical laboratory L.L. Lund – a former professorial fellow and professional photographers ought to read lectures.

The line of scientific photography was developed by the society of photographers «Dager». It was found in 1901 under the Kiev department of the Russian Imperial Technical Society. The purposes of the society were theoretical and practical development of photography in all its branches, the promotion of

the versatile use of photography in scientific works, support and development of amateur photographers travel in scientific and artistic purposes and to collect materials for the study of the country, photographing ancient monuments, scenic areas, views of cities, costumes, people, their way of life, microorganisms and the collection, systematization and storage of such pictures in the society museum.

Photo portraits displaced bit by bit art portraits and get almost the same art and scientific value. They were much cheaper and represented the progressive trend, especially because prominent figures, including the University staff were often portrayed. Most photographers tried to invite as many famous people as possible in order to increase the prestige of their own studio. A former trustee of the Kiev school district, the famous scientist and professor of the St. Vladimir University N.I. Pirogov was among the celebrities who have agreed to make a photograph. The donation signature and quite large autograph were testified how he readily agreed to support technological progress and artists-photographers. The scientist donated this photo to the university, where he taught for many years.

Thus scientific community was a guardianship for the development of such progressive phenomenon as the photography at the Kiev St. Vladimir University. The University printing house was founded almost at the same time when St. Vladimir University was established. It was in need of local specialists. Local printer experts became in the largest cities of the Russian Empire only in the second half of XIX century when the photography was developed. They were able to direct a photo, not only by the art of fame, but also in the service of science. Professors of Kiev St. Vladimir University actively supported the development of scientific photography, illustrated with photographs own works, read lectures on the photography and participated in activities of the Photography Department of the Kiev Department of the Russian Technical Society. On its base the society of photographers and amateurs «Dager» was created in the early 20 century. Taking part in photo exhibitions, attracting domestic and foreign photographers and masters of photos lecturers and professors of the Kiev University made a great contribution to the development of photography as global and progressive phenomenon that could preserve for posterity and distribute scientific achievements under the outside of the Empire.

До редакції надійшла 11.09.2014.

УДК 94+378.1(477–25)«196/198»

© Лілія Іваницька
(Київ)

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВІД СЕРЕДИНИ 1960-Х ДО ПОЧАТКУ 1990-Х РР.

У статті досліджуються питання трансформації організаційної структури Київського національного університету імені Тараса Шевченка з середини 1960-х до початку 1990-х років.

Ключові слова: Київський університет, освіта, факультет, кафедра, спеціалізація.

Цього року Київському національному університету імені Тараса Шевченка виповнюється 180 років. Це далеко не перший ювілей в історії славного вітчизняного навчального закладу та відомого наукового центру. Та в сьогоденні умовах особливо гостро відчувається необхідність висвітлення історичного минулого нашої країни в цілому, зокрема, і її освітніх закладів. Безумовно, історія становлення та розвитку Київського університету в цілому, або ж його структурних одиниць, докладно проаналізована у загальновідомих дослідженнях [2; 5; 10; 11; 13; 18]. Але, якщо етап становлення наукового закладу, його розвиток у дореволюційний період та трансформаційні процеси 1920–1950-х рр. висвітлені детально, то період від середини 1960-х до початку 1990-х рр., на нашу думку, потребує більш прискіпливої уваги дослідників.

Період від середини 1960-х до початку 1990-х рр. у житті Київського університету – час неоднозначний. Це період, на хід якого впливали зміни в суспільно-політичному житті країни. В цей час були зроблені спроби реформування економіки, системи освіти, науки, культурної сфери. Сформувалось і досить активно діяло ціле покоління «шестидесятників», яке намагалось доступними їм методами та засобами гуманізувати суспільство. На жаль, спроби лібералізації суспільного життя початку 1960-х рр. поступово були зведені нанівець, але навіть у період від середини 1960-х до 1990-х рр. (особливо на його початку) ще не були повністю забутими такі починання хрущовської «відлиги» як програми політехнізації, формування педагогічних шкіл передового досвіду та зміцнення зв'язку науки з виробництвом.